

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	filozofická
Fakulta	obecná a diachronní lingvistika
Obor řízení	<i>Mag. Vaidas Šeferis, Dr. phil.</i>
Uchazeč	Masarykova univerzita, Filozofická fakulta
Pracoviště uchazeče	<i>Koheze "Ročních dob" Kristijonase Donelaitise</i>
Habilitační práce (název)	doc. dr. Dalia Emilija Staškevičienė
Oponent	Ústav pro litevskou literaturu a folklor
Pracoviště oponenta	

Vaido Šeferio disertacijos *Kristijono Donelaičio „Metų“ rišlumas*

Recenzija

Ėmęsis spręsti Kristijono Donelaičio *Metų* teksto rišlumo ir viso epo kompozicijos problemą Vaidas Šeferis pasirinko labai sunkią, bet nepaprastai reikalingą tyrimo sritį. Mat iki šiol egzistuojantys mokslininkų darbai toli gražu negalėjo atsakyti į klausimą, kodėl viena vertus šio epo tekstas atrodo pabiręs, logiškai nemotyvuotas, o antra vertus – daro vientiso kūrinio įspūdį, kodėl Martynas Liudvikas Rėza laikė *Metus* nuosekliu pasakojimu, o Georgas Heinrichas Ferdinandas Nesselmannas – nesusijusiomis keturiomis idilėmis. Nors Donelaičiui skirtų mokslo darbų buvo nemažai, bet tokių prieštaringų nuomonių ir postulatų kilmės priežastys liko neišaiškintos. Taip atsitiko todėl, kad tiek pirmieji Donelaičio interpretatoriai, tiek vėlesni jų sekėjai ar oponentai visiškai nesigilino į bene esminę donelaitikos problemą – į klausimą, **kaip** Kristijono Donelaičio *Metų* žodžiai, mintys, eilutės, epizodai susilydo į vienį, kaip jie tampa talentingai parašytu epu. Įvairūs tyrėjai šia tema buvo pareiškę atsitiktinių užuominų, bet jokio specialaus tam skirto darbo nebuvo. Taigi Vaidas Šeferis ėmėsi tik vietomis šen bei ten truputį prakapstyto, o iš esmės visiškai naujo tyrimų lauko.

Disertacijos autorius aiškiai suformulavo savo tyrimo problemą, tikslus ir uždavinius, nurodydamas, kad yra pasiryžęs apžvelgti visą epo tekstą iš eilės ir ištirti sąsajų buvimą ar nebuvimą tiek tarp šalia vienas kito esančių ar truputį toliau nutolusių atskirų struktūrinių elementų, tiek tarp stambesnių blokų ir pagaliau tarp keturių epo dalių.

Atidžiai peržiūrėjęs eilutę po eilutės visus *Metus* ir atlikęs milžinišką teksto tyrimo darbą, pademonstravęs gebėjimą blaiviai žvelgti į įvairius teorinius teiginius ir tyrinėjamąją medžiagą Vaidas Šeferis priėjo prie originalių ir reikšmingų išvadų šio epo rišlumo ir kompozicijos klausimais. Vertingiausias disertacijos autoriaus atradimas, mano nuomone, yra bendroji išvada, jog „*Metai*“ yra rišli visuma, o ne keturi savarankiški kūriniai (p. 292). Išvada padaryta remiantis visa autoriaus pateikta tyrimo medžiaga. Esu įsitikinusi, jog šis požiūris nuo šiol tvirtai įeis į Donelaičio tyrimų istoriją ir visuomet bus vienas svarbiausių donelaitikos postulatų. Taigi šį Vaido Šeferio atradimą sunku pervertinti. Kita labai svarbi, su pirmąja susijusi yra pagrįsta disertacijos autoriaus išvada, kad nė viena epo dalis nelaikytina pirma ar paskutine, nes *Metai* yra nepabaigiamo rato epas, suponuojamas Donelaičio ciklinio laiko ir gyvenimo suvokimo. Šiame epe nuolatos sukasi tie patys doroviniai imperatyvai, tad jo vienis remiasi poetinio pasaulio principų vieningumu, o ne aiškia ir griežta kompozicija. Disertacijos autorius įtikinamai parodė, kad visame tekste Donelaičio kartojama dorybės ir nedorybės priešprieša suponuoja viso kūrinio vieningumo įspūdį, o sintagminiai pavienių struktūros elementų ryšiai *Metuose* dažniausiai yra silpni, todėl ir kai kuriems tyrėjams, ir skaitytojams kyla nenuoseklus ir pabiro teksto įspūdis.

Visos išvardintos įžvalgos yra naujos ir originalios, tad toli gražu pralenkia ir Lietuvos, ir užsienio mokslininkų tyrimų teiginius.

Prie minėtų reikšmingų išvadų Vaidas Šeferis priėjo pasirinkęs tinkamą tyrimo metodiką. Vadovaudamasis François Rastier interpretacinės semantikos teorija jis ištyrė *Metų* mikrokompozicinius ir makrokompozicinius darinius ir užfiksavo šio epo rišlumą liudijančias pagrindines izotopijas. Disertacija parašyta rimtam moksliniam darbui būdingu stiliumi ir taisyklinga kalba, argumentai išdėstyti aiškiai. Disertacijos tekstas racionaliai ir pagrįstai suskirstytas į skyrius ir poskyrius. Darbe panaudota gausi mokslo literatūra, pateiktos citatos yra tikslios, išnašos išsamios.

Taigi Vaido Šeferio disertacija yra rimtas ir vertingas tyrimas. Man abejonių keltų tik vienas dalykas. Disertacijos autorius tvirtai teigia, kad „gamtos kategorija *Metų* poetiniame pasaulyje iš esmės negalioja“ (p. 217), kad „*Metų* pasakojimą į priekį stumia dorovinio plano įtampa – ne gamta ir darbo procesai“ (p. 301). Dėl to, kad *Metuose* paminėtų darbų proceso funkcija neturi įtakos epo poetikos dinamikai, visiškai sutinku, tačiau gamtos kategorijos atmesti, mano nuomone, nieku gyvu negalima. Man atrodo, kad Donelaitis šiame epe fiksuoja visos pasaulio būties judėjimą ratu, itin pabrėždamas Dievo globojamų gyvybingųjų gamtos galių pulsavimą. Gyvasties atgimimas saulelei budinant svieta pavasarį išsilieja džiaugsmo, judėjimo pliūpsniais. Vasarą, kai saulė žaidžia aukštai užkopusi dangaus skliautu atsiųsdama žolynams lemiančius mirtį ir žmones sekinančius karščius, žmonėms tenka sunkiausi mėšlavežio, rugiapjūtės ir šienapjūtės darbai (čia svarbu ne tikslus jų išskaičiavimas, eiliškumas ar realizmas, o išlieto prakaito, padėto vargo akcentas). Rudenį, kai saulelė ritasi atgal, atgaivos teikia vasaros vargų rezultatai, o žiemą, kai apie saulelę net nebeužsimenama, ne tik įsivyrėja sąstingis, bet ir aktyviai reiškiasi gyvasties egzistencijai priešiškos galios: siautėja šalčiai ir vilkai, sudega Krizo sodyba, miršta Pričkus, visą bendruomenę apima, kaip teisingai pastebi autorius, liūdesys ir bejėgiškumas, bet to sąstingio gelmėse vėl formuojasi atgimimo jėgos. *Metų* gamta nėra nei dekoracijos, nei kulisai, o esminė žmonių ir gyvūnų egzistencijos ratą sukanti jėga. Disertacijos autoriaus akcentuojama dorybė – nedorybės įtampa yra iš tiesų pasikartojantis teksto elementas, ir Vaidas Šeferis absoliučiai teisingai pabrėždamas jos lemiamą įtaką *Metų* rišlumui, tačiau toji įtampa yra ne tik nekintamas elementas, bet ir konstanta, pastovus dydis, tad jam stinga galios lemti judėjimo vyksmą ir pokyčius. Čia kaip Homero *Iliadoje*: tvyro nuolatinė achajų ir trojėnų kovų įtampa, bet epo vyksmo pokyčius lemia Dzeuso valia.

Kadangi gamtos kategorijos vaidmens klausimas Vaido Šeferio disertacijoje nėra pagrindinis, tai mano išsakytas diskusinis priekaištas nėra kiek nemenkina jo darbo vertės. Jau esu pabrėžusi, kad pagrindinę disertacijos problemą – Donelaičio *Metų* rišlumo klausimą jis išsprendė puikiai. Manau, kad Vaido Šeferio

1 Plg.: Leonas Gineitis, *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 269–319; Albinas Jovaišas, *Kristijonas Donelaitis*, Kaunas: Šviesa, p. 137–138; Jurgis Lebedys, *Senoji Lietuvos literatūra*, Vilnius: Mokslas, 1977, p. 194–316; Tomas Venclova, *Vilties formos*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991, p. 261–266; *Egzodo Donelaitis. Lietuvių išėivių tekstai apie Kristijoną Donelaitį*, Sudarė ir parengė Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Aidai, 2001, p. 11–20, 127–170, 403–425, 435–445; Hermann Buddensieg, „Kristijonas Donelaitis. Leben und Werk in seiner Zeit“, in: Kristijonas Donelaitis. *Die Jahrzeiten*, München: Wilhelm Fink Verlag, 1966, 121–156 etc.

disertacija yra rimtas darbas ir didelis indėlis į donelaitiką. Esu įsitikinusi, kad jo disertacija su kaupu atitinka humanitarinių mokslų srities disertacijoms keliamus standartinius reikalavimus ir vertintina tik labai teigiamai.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Senosios literatūros skyriaus
vyresnioji mokslo darbuotoja doc. dr. Dalia Emilija Staškevičienė